

До разової спеціалізованої вченої ради
Національного університету
«Одеська юридична академія»
65009, м. Одеса, вул. Фонтанська
дорога, 23

РЕЦЕНЗІЯ

**рецензента, кандидата юридичних наук, доцента, доцента кафедри
міжнародного та європейського права Національного університету**

«Одеська юридична академія Грушко Мальвіни Валеріївни

на дисертацію Ужитчак Анастасії Юріївни

**на тему «Кримінально-правова політика у сфері боротьби зі злочинністю
неповнолітніх у повоєнній Україні (40-і – 60-ті рр. XX ст.)», подану на
здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань 08 «Право» за
спеціальністю 081 «Право»**

Актуальність. Історія свідчить, що будь-яка військова агресія неминує спричиняє політичну та економічну нестабільність, загострює соціальні проблеми, знижує рівень життя населення, впливає на зростання рівня злочинності загалом, та неповнолітніх зокрема. Тому дослідження кримінально-правової політики попередження злочинності неповнолітніх є фундаментальною вимогою для розбудови правової, гуманної держави в Україні, яка дбає про своє майбутнє. Хронологія дослідження зосереджена переважно на аналізі кримінально-правової політики щодо неповнолітніх правопорушників на території України протягом 1940-х – 1960-х років XX століття. Для забезпечення глибини дослідження еволюції політики боротьби та профілактики злочинності неповнолітніх, також залучені нормативні та інституційні засади її реалізації в Україні та деяких іноземних державах у період між Першою та Другою світовими війнами. Аналіз кримінально-правових механізмів реагування на злочинність неповнолітніх

у період 40–60-х років XX століття має значну наукову цінність. Він дає змогу простежити генезис концепцій ювенальної юстиції, визначити тенденції розвитку кримінального законодавства та сприяє усвідомленню, як зазначає дисертантка, з урахуванням попередніх вітчизняних та зарубіжних практик, які напрями і способи реалізації кримінально-правової політики можуть бути імплементовані до сучасних реалій, а які містять значні ризики.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Дисертаційна робота А.Ю.Ужитчак демонструє обґрунтованість наукових положень, висновків і практичних рекомендацій. Вона вирізняється самостійністю, системним підходом та аналітичною глибиною. Дослідження має чітку внутрішню логіку, методологічну цілісність та продуману структуру, із певними застереженнями. Завдяки застосуванню сучасного методологічного інструментарію, переважна більшість його наукових результатів і висновків цілком обґрунтованими. Зокрема, методологічну основу дисертації складає поєднання загальнонаукових і спеціальних методів, що повною мірою відповідають меті, завданням, об'єкту та предмету дослідження. Обґрунтованість та достовірність отриманих результатів базується на залученні у якості інструментів наукового пізнання методологічних підходів та методів, серед яких системний, діалектичний, компаративно-правовий, аксіологічний, історико-правовий, герменевтичний та ін.

Мета дисертаційного дослідження сформульована чітко й обґрунтовано, вона відображає прагнення до всебічного теоретико-правового аналізу закономірностей формування кримінально-правової політики щодо протидії злочинності після у 40-60 роках XX століття та охоплює не лише вітчизняний досвід у зазначений сфері, але й досвід зарубіжних країн, що зазнали значного руйнівного впливу та перебували у кризовому стані у перше десятиліття після закінчення Другої світової війни.

Дисертація містить **практичний потенціал**, що може бути реалізований: у науково-дослідній роботі у якості джерельної бази подальшого дослідження нормативних, інституційних, ціннісних засад правового врегулювання питань, пов'язаних з виявленням чинників, що зумовлюють злочинність неповнолітніх, а також для удосконалення теоретичних та методологічних основ попередження цього негативного явища; для розробки ефективної державної кримінально-правової політики, спрямованої на протидію та профілактику злочинів, вчинених неповнолітніми; при викладанні навчальних дисциплін та написанні посібників з історії держави і права, історії кримінального права, кримінології тощо.

Результати дисертаційного дослідження пройшли належну апробацію, зокрема, при його обговоренні на засіданнях кафедри історії держави і права Національного університету «Одеська юридична академія» та під час участі у 6 наукових заходах, що свідчить про належний рівень наукової комунікації авторки та її включення в академічний дискурс. Крім цього, основні положення, висновки та пропозиції викладені у 3 публікаціях у наукових періодичних виданнях, перелік яких затверджено МОН України, та 1 публікації у міжнародному журналі.

У дисертації та наукових публікаціях дисертантки не виявлено *академічного плагіату, фабрикації, фальсифікації тощо*.

Найбільш значущими положеннями дисертаційного дослідження А.Ю.Ужитчак, що містять **наукову новизну**, є: розробка багаторівневої періодизації розвитку кримінально-правової політики ХХ століття, що формувалася на теренах України та інших держав, факторами виокремлення яких були глобальні та локальні соціальні катаклізми, насамперед світові війни, громадянські війни, збройні конфлікти у межах держави, трансформації національних політико-правових режимів, зміни ідеологічних засад державного будівництва; надання розгорнутої

характеристики еволюції кримінально-правової політики у сфері боротьби зі злочинністю неповнолітніх у зарубіжних країнах протягом XX століття з урахуванням глобальних політико-правових змін, зумовлених Другою світовою війною, появою нових суб'єктів міжнародного права, що різнилися соціально-політичним ладом; виокремлено загальне та відмінне між виявленням факторів поширення цього негативного явища, у формуванні нормативних та інституційних засад протидії злочинності неповнолітніх; розширення періодизації процесів дитячої безпритульності в Україні, як одного з чинників злочинності неповнолітніх, шляхом виокремлення нового етапу, пов'язаного з початком у 2014 році російської воєнної агресії проти, яка з 24 лютого 2022 року переросла у масштабну війну.

У дисертаційній роботі удосконалено низку важливих теоретичних положень. Зокрема, систематизовано підхід до кримінально-правової політики, що визначає коло протиправних діянь та методи покарання, а також запропоновано авторські дефініції таких понять, як: кримінально-правова політика як діяльність державних органів та організацій, спрямована на захист прав людини, прав і свобод громадян, суспільства і держави від суспільно небезпечних протиправних діянь (активних чи пасивних) кримінально-правовими та іншими засобами; попередження злочинності як це діяльність спрямована на заподіяння превентивного, попереджувального впливу на осіб, схильних до скоєння протиправних діянь, а також усунення обставин, які спонукають до скоєння злочинів; систему запобігання правопорушенням неповнолітніх через взаємодію державних органів із молоддю, розглянуто досвід минулого стосовно цих питань.

У процесі ознайомлення з дисертаційним дослідженням виявлено низку положень, що мають дискусійний характер.

1. Викликає певні зауваження назви структурних підрозділів дисертаційного дослідження та розміщення матеріалу у її розділах. Зокрема, підрозділ 2.1 має назву «Особливості кримінологічної характеристики злочинів неповнолітніх», хоча з огляду на об'єкт та предмет дослідження слушним було б його назвати «Особливості кримінологічної характеристики злочинності неповнолітніх». Кримінологічна характеристика злочинності неповнолітніх передбачає розгляд цього негативного соціального феномену як цілісної сукупності суспільно небезпечних посягань, вчинених суб'єктами кримінальних правопорушень віком від 14 до 18 років на певній території за відповідний період часу, що відповідає змісту цього підрозділу, тоді як кримінологічна характеристика злочинів неповнолітніх це сукупність відомостей про конкретний вид чи групу злочинів, що вчиняються неповнолітніми (наприклад, крадіжки).

2. Зміст підрозділу 3.1 «Причини та умови злочинності неповнолітніх у повоєнній Україні (40-і – 60-ті рр. XX ст.)» не відповідає назві розділу 3 «Санкції за злочини, скоєні неповнолітніми, у повоєнній Україні (40-і – 60-ті рр. XX ст.)», що передбачає дослідження цього явища з позицій кримінально-правової, а не кримінологічної науки. Тому логічним було б його розмістити у розділі 2. З тієї ж причини доречним було б розміщення підрозділу з назвою «Розвиток кримінального законодавства у сфері боротьби зі злочинністю неповнолітніх в Україні після Другої світової війни» у розділі 3, а не у розділі 2.

3. Проблематика кримінально-правової політики 40-60-х років XX століття щодо протидії злочинності неповнолітніх зазвичай розглядається крізь призму її законодавчого регулювання, адже саме прийняття кримінальних кодексів та важливих нормативно-правових актів є підставою для виділення окремих етапів. Проте, такий підхід ігнорує питання доктринального супроводу цієї політики. Виникає критичне запитання, відповідь на яке не знайшло відображення у дисертації: якою мірою

радянська юридична наука 40-60 років XX століття впливала на формування кримінально-правової політики боротьби зі злочинністю неповнолітніх?

Зазначені зауваження не зменшують наукової значущості та цілісності дисертаційної роботи, а навпаки, сприятимуть подальшим науковим розвідкам та дискусіям.

Висновок щодо відповідності дисертації встановленим вимогам.

Дисертаційне дослідження виконано відповідно до плану науково-дослідної роботи кафедри історії держави і права Національного університету «Одеська юридична академія» «Стратегія інтеграційного розвитку України: історико-правовий вимір» як складової науково-дослідної роботи Національного університету «Одеська юридична академія» на тему «Стратегія інтеграційного розвитку України: правовий та культурний вимір» на 2016–2020 роки (державний реєстраційний номер 0116U001842), плану науково-дослідної роботи кафедри історії держави і права Національного університету «Одеська юридична академія» «Історико-правовий вимір процесу становлення прав та основоположних свобод людини в Україні» як складової науково-дослідної роботи Національного університету «Одеська юридична академія» на тему «Правове та соціальне життя України у людиноцентристському вимірі в цифрову еру» на 2021–2025 роки (державний реєстраційний номер 0122U000266).

Дисертація Анастасії Юріївни Ужитчак на тему «Кримінально-правова політика у сфері боротьби зі злочинністю неповнолітніх у повоєнній Україні (40-і – 60-ті рр. XX ст.)» відповідає вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23.03.2016 р. № 261 (зі змінами), Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого

постановою Кабінету Міністрів України від 12.01.2022 р. № 44 (зі змінами), а її авторка заслуговує присудження ступеня доктора філософії в галузі знань 08 – «Право» за спеціальністю 081 «Право».

Рецензент:

**кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри міжнародного
та європейського права
Національного університету
«Одеська юридична академія»**

Мальвіна ГРУШКО